

אחאים שכולים בגיל ההתבגרות: השתקפות השינוי מהעבר להווה בתפיסת העצמי ותפיסת המשפחה

מאת: רויטל בר-בסטר רדה, בוגרת תואר MA, בית הספר לטיפול באמצעות אומנויות, אוניברסיטת חיפה.
בהנחיית: פרופ' רבקה יהב ופרופ' שמשון רובין.

עד לאחרונה כמעט לא נעשו מחקרים העוסקים באחאים שכולים, שנתפסו בעיקר כתומכים בהוריהם ולא כאבלים לגיטימיים, ולכן לא הייתה כלפיהם התייחסות בתחום החברתי, הטיפולי והמחקרי. כיום ידוע כי בעקבות האובדן, האחאים מפסידים חבר, שותף, מתחרה, ופעמים רבות גם את הוריהם, כפי שהכירו אותם עד האובדן.

מתבגרים תופסים את המוות כאירוע לא טבעי ומבלבל משום שהוא מקושר אצלם לזיקנה או למחלה קשה. כאשר אדם קרוב נעלם בפתאומיות מחייהם, עולמם של המתבגרים מתערער ומשפחתם משתנה לעד. התמודדות עם המוות בגיל ההתבגרות סותרת את שלב ההתפתחות שבו אחאים שכולים מצויים, ועיקר התעסקותם בו הוא בשאלות זהות ובבדיקת עצמם וסביבתם. לכן כל אירוע עלול להיות קריטי בעיצוב אישיותם.

המחקר בחן את השתקפות השינוי מהעבר להווה בתפיסת העצמי ובתפיסת המשפחה של אחאים שכולים מתבגרים. אוכלוסיית המחקר כללה שלושים מתבגרים בגילים 13 - 18, שאיבדו אח או אחות בנסיבות פתאומיות, בשנה עד שש שנים האחרונות. המשתתפים מילאו את השאלון הדו-מסלולי (TTBQ1-40), שאלון הוגאן (HSIB) ושני שאלוני משפחה (FACES III). שישה-עשר אחאים הסכימו להשתתף בחלקו השני של המחקר, ונערך עמם מפגש בו ביצעו שני אבחוני "ציור משפחה בפעולה" (KFD-R): האחד, מתאר את משפחתם בהווה והשני, מתאר את משפחתם כפי שהם מדמיינים שהייתה שנתיים לפני האובדן.

ממצאי המחקר העיקריים הם: (א) תפיסת היחסים עם הנפטר כחיוביים מתקשרת אצל האחאים השכולים לתפיסה חיובית כללית של החיים במשפחה; (ב) ככל שהאחאים השכולים מעריכים את האח המת, כך הטראומה תבוא לידי ביטוי בעוצמה גדולה יותר. (ג) היכולת של אחאים שכולים להיפתח למדיומים חדשים ולבטא את עצמם באמצעות ציורי משפחה בפעולה קשורה לחוויה של צמיחה אישית גבוהה בעקבות האובדן. (ד) אחיות שכולות, בהתאם למצופה מהן בחברה המודרנית, מדווחות על יותר השפעה של האובדן, והן מביעות את הרגשות העולים אצלן בעקבותיו.

לסיכום, המחקר הנוכחי והשימוש שנעשה בו בכלי השלכתי ובכלים לדיווח עצמי מסייעים בהבנת עולמם של האחאים השכולים ואת האופן שהם תופסים את השינוי החל במשפחתם ובעצמם מלפני האובדן להווה. אמנם השימוש באבחון KFD-R יכול לאפשר בעתיד אלטרנטיבה נוספת לאבחון וסיוע לאוכלוסיית השכולים מצד אנשי מקצוע, צוות בית הספר והסביבה הקרובה, אך דרושים מחקרים נוספים כדי להוכיח עד כמה אבחון זה מתאים להערכת חווית האובדן אצל אחאים בגיל ההתבגרות. נוסף על כך במחקר זה אבחון KFD-R נמדד בשיטה כמותנית, אך ייתכן כי דווקא שיטת מחקר איכותנית הייתה מאפשרת להפיק יותר תועלת מהאבחון ולספק יותר מידע על אוכלוסיית המחקר.

מילות מפתח: אחאים שכולים, ציור משפחה בפעולה, גיל ההתבגרות, שינוי מהעבר להווה.

רויטל בר-בסטר רדה, דוא"ל: riva.bb@gmail.com